

Приложение на методите на Рунге – Кута за решаване на уравненията за отравяне на ядрения реактор

1. Въведение

В доклада са направени поредица от изчисления върху уравненията за отравяне на ядрения реактор от изотопите ^{135}Xe и ^{149}Sm . Известно е [1], че тези уравнения имат аналитични решения. Това обстоятелство е използвано за да се оцени точно относителната грешка в решението при прилагане на поредица от различни стъпки на интегриране и изпробване на различни числени методи. Използваните числени процедури са реализирани в среда на MATLAB.

Разгледани са следните три случая – отравяне от ^{135}Xe и ^{149}Sm при първоначално пускане на реактора, отравяне от тези два изотопа при намаляване мощността с 30%, както и отравянето от ^{135}Xe след спиране на реактора.

2. Резултати от проведените изчисления

Известно е, че размерът на стъпката на интегриране има директно отношение към точността на полученото решение. Обичайната представа за стъпката е да бъде по-малка от единица, така, че грешката да се оценява според метода с някаква степен на стъпката, която ще бъде още по-малка от единица. От друга страна, преходните процеси на отравяне от ^{135}Xe и ^{149}Sm до установяване на стационарните им концентрации са с продължителност от няколко до десетки денонощия. По тази причина, при представяне на уравненията в секунда, използването на стъпка, която е по-малка от единица би довело до много дълъг изчислителен процес. Този факт налага уравненията за отравянето да бъдат преработени с мерна единица за времето час.

За сравнение на ефекта на преобразуването на секундите в часове е използвано уравнението за концентрацията на ^{135}I при пускане на ядрения реактор:

$$\frac{dN_j}{dt} = P_j \sum_{f5} \Phi - \lambda_j N_j$$

Това уравнение може да се използва самостоятелно.

В табл.1 са представени резултатите от серията изчисления върху това уравнение в два случая: за време измерено в секунди и за време измерено в часове.

Метод	Стъпка	Относителна грешка	Стъпка	Относителна грешка	Стъпка	Относителна грешка
Рунге–Кута 2 в секунди	h = 1	5.9 x 10 ⁻¹³	h = 10	5.9 x 10 ⁻¹¹	h = 3600	8.4 x 10 ⁻⁶
Рунге–Кута 2 в часове	h = 0.01	7.7 x 10 ⁻¹⁰	h = 0.1	7.8 x 10 ⁻⁸	h = 1	8.4 x 10 ⁻⁶
Рунге–Кута 4 в секунди	h = 1	4.9 x 10 ⁻¹⁵	h=10	0	h=3600	4.5 x 10 ⁻⁹
Рунге–Кута 4 в часове	h = 0.01	1.1 x 10 ⁻¹⁵	h=0.1	4.1 x 10 ⁻¹³	h=1	4.5 x 10 ⁻⁹
Рунге–Кута 4 с Ромберг секунди	h = 1	1.3 x 10 ⁻¹⁵	h=10	2.2 x 10 ⁻¹⁵	h=3600	1.2 x 10 ⁻¹¹
Рунге–Кута 4 с Ромберг часове	h = 0.01	7.7 x 10 ⁻¹⁶	h=0.1	1.4 x 10 ⁻¹⁵	h=1	1.2 x 10 ⁻¹¹

Табл.1 Решения при различни числени методи и стъпки

Може да се отбележи, че при една и съща абсолютна стойност на стъпката от 1h относителната грешка в резултата е една и съща и за двата случая. Това показва, че в представянето на уравнението няма значение мерната единица. По тази причина в следващите изчисления се използват уравнения с мерна единица секунда.

Същата серия от изчисления е направена и с цел да се избере подходящ метод за интегриране на цялата система уравнения. За решаване на диференциалните уравнения с начални условия са използвани са следните три метода:

- метод на Рунге–Кута от втори ред;
- метод на Рунге–Кута от четвърти ред;
- метод на Рунге–Кута от четвърти ред с екстраполация по Ромберг[2].

Екстраполацията по Ромберг се състои в следното: ако Y_{n+1} е полученото със стъпка h за коя да е неизвестна функция в момент t_{n+1} , а Y_{n+1}^* е получената стойност след двукратно интегриране със стъпка $h/2$, то ново, по-добро приближение се получава по следната формула:

$$Y_{new} = Y_{n+1}^* + \frac{Y_{n+1}^* - Y_{n+1}}{2^4 - 1}$$

Табл.1 представя относителната грешка при различните стъпки по времето при използване на трите метода върху уравнението за ¹³⁵I. Както се вижда и както се очаква, най-дори резултати се получават при метода на Рунге–Кута от четвърти ред с екстраполация по Ромберг.

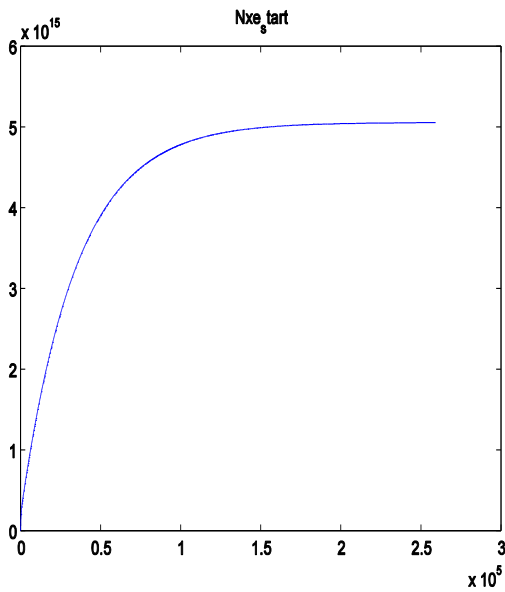
За това в следващите изчисления на системите уравнения за отравянето от ¹³⁵Xe и ¹⁴⁹Sm се използва именно този метод.

Следващото разглеждане е върху системата за отравяне с ¹³⁵Xe.

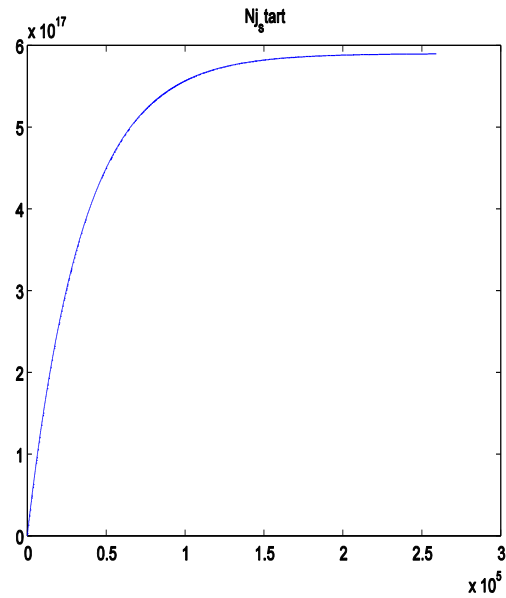
$$\frac{dN_J}{dt} = P_J \Sigma_{f5} \Phi - \lambda_J N_J$$

$$\frac{dN_{Xe}}{dt} = P_{Xe} \Sigma_{f5} \Phi + \lambda_J N_J - \lambda_{Xe} N_{Xe} - \sigma_{a,Xe} N_{Xe} \Phi$$

Добро приближение за стационарните концентрации на ^{135}Xe и ^{135}I се получава след три денонощия. Графиката на фиг.1 показва промяната в концентрацията на ^{135}Xe три денонощия след пускане на ядрения реактор, а на графиката на фиг.2 е показана промяната на концентрацията на ^{135}I .

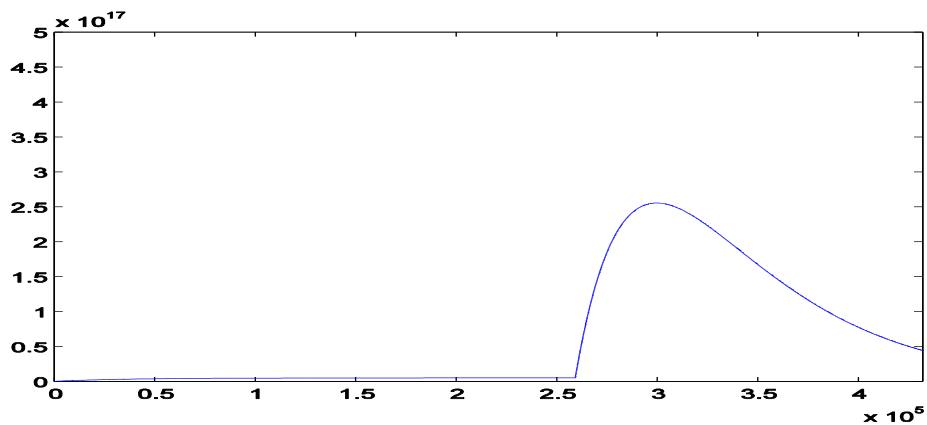

Фиг.1 Стационарна концентрация на ^{135}Xe

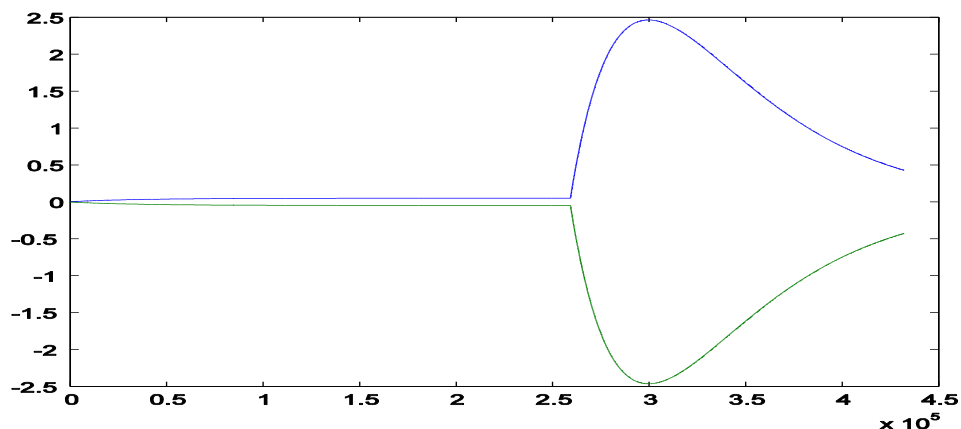
Фиг.2 Стационарна концентрация на ^{135}I

На фиг.3 се проследява и изменението на концентрацията на ^{135}Xe две денонощия след спирането на реактора.

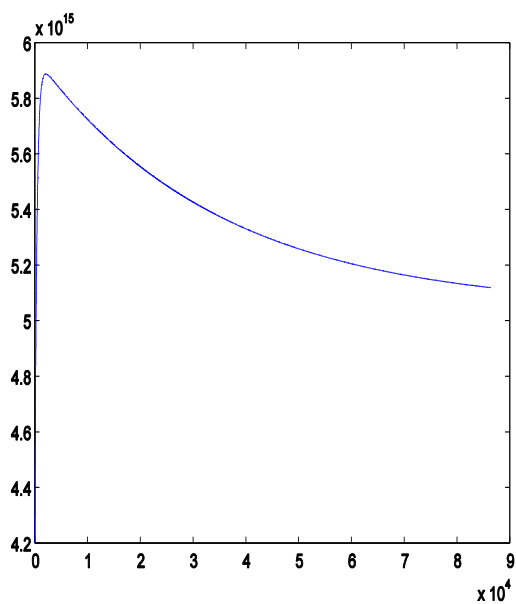
Фиг.3. Изменение на концентрация на ^{135}Xe

На графиката на фиг.4 е показано увеличаването на отравянето от ^{135}Xe (в синьо) и съответно намаляването на реактивността (в зелено) по тази причина три денонощия след пускане на ядрения реактор и две денонощия след спирането му.

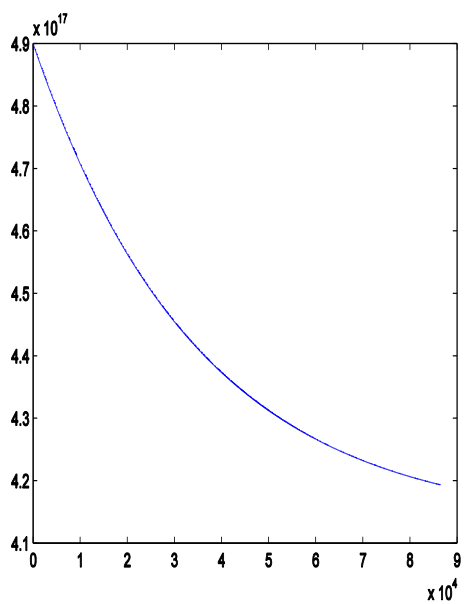

Фиг.4 Отравяне от ^{135}Xe и намаляване на реактивността при спиране на ЯР

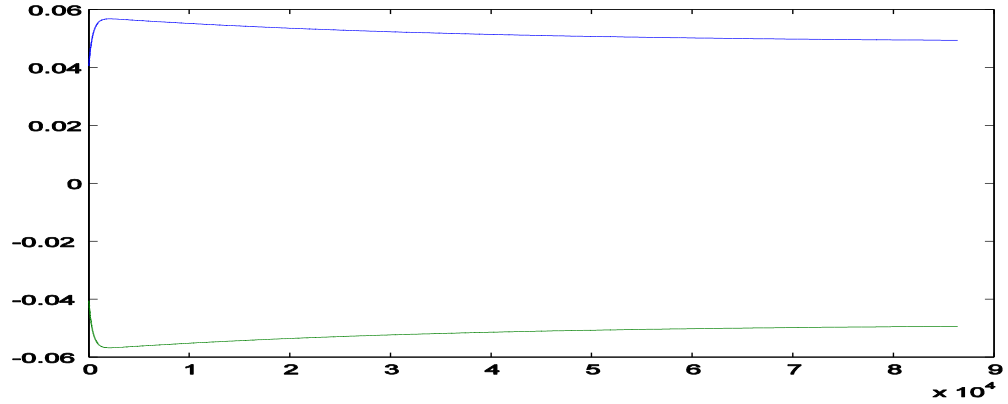
Следващият експеримент е направен след достигане на стационарните концентрации на ^{135}Xe (фиг.5) и ^{135}I (фиг.6) след намаляване мощността на ядрения реактор с 30%. Началните условия за концентрациите им са взети от предходното изчисление.

Фиг.5 Концентрация на ^{135}Xe

Фиг.6 Концентрация на ^{135}I

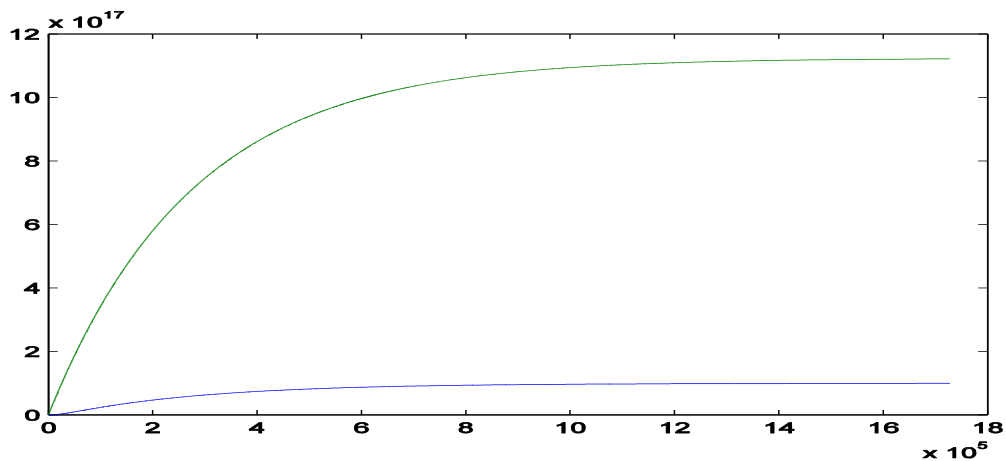
Фиг.7 Изменение на отравянето от Хе (в синьо) и реактивността (в зелено) при намаляване на мощността с 30%

Същата серия изчисления е направена и за отравянето със ^{149}Sm , решавайки следните диференциални уравнения:

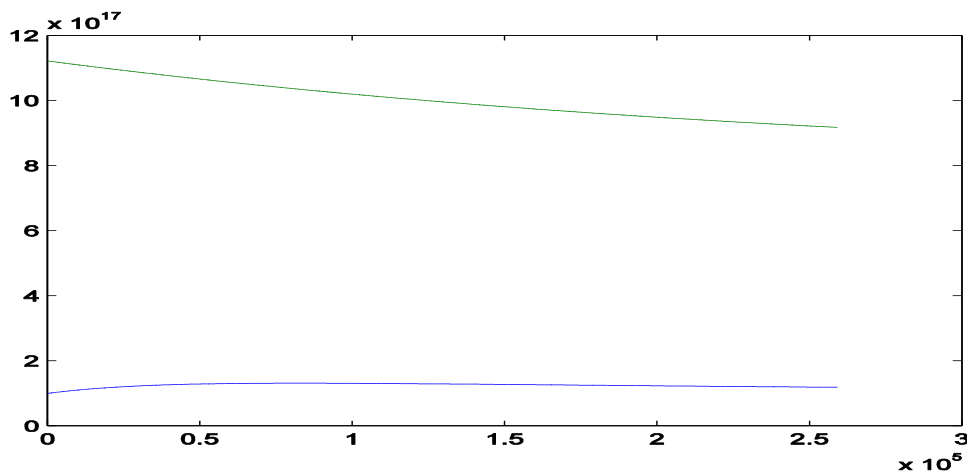
$$\frac{dN_{Pm}}{dt} = P_{Pm} \Sigma_{f,\Gamma} \Phi - \lambda_{Pm} N_{Pm}$$

$$\frac{dN_{Sm}}{dt} = \lambda_{Pm} N_{Pm} - \sigma_{a,Sm} N_{Sm} \Phi$$

На фиг.8 е показан процесът за достигане на стационарните концентрации на ^{149}Pm и ^{149}Sm след 20 денонощия, а фиг.9 показва намаляване на концентрациите им след намаляване на мощността на реактора с 30% след 3 денонощия.

Фиг.8 Стационарни концентрации на ^{149}Pm и ^{149}Sm

Фиг.9 Намаляване на концентрациите на ^{149}Pt и ^{149}Sm след намаляване на мощността с 30%

3. Заключение

Представените резултати постигат целта на доклада, а именно – получаване на обективна оценка за точността на използваните методи поради факта, че разглежданите уравнения имат точно решение. Така, очевидно от използваните методи за предпочитане в бъдеще е методът на Рунге–Кута от четвърти ред с екстраполация по Ромберг.

В доклада е използвана постоянна стъпка на интегриране. За съвместното решение на уравнения в които неизвестните функции имат различен по продължителност преходен процес това не е подходящо. В такива случаи може да се прибегне до автоматичен избор на стъпката. Това се изразява в следното – в интервалите от време, в които някоя от неизвестните функции се изменя бързо, стъпката трябва да бъде малка, докато в случаите, при които процесите се развиват по-бавно – стъпката да се увеличава.

4. Използвана литература

- [1] Г.Глухов, Ядрени енергийни реактори, Ифо Дизайн, 2004
- [2] Г.Венков, В.Пашева, Числено моделиране с ОДУ, ТУ-София, 2007